

Sygn. akt I CSK 118/17

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 24 listopada 2017 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Grzegorz Misiurek (przewodniczący)
SSN Krzysztof Strzelczyk (sprawozdawca)
SSN Karol Weitz

w sprawie z powództwa M.J.
przeciwko D.J.
o ustanowienie rozdzielności majątkowej małżeńskiej,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym
w Izbie Cywilnej w dniu 24 listopada 2017 r.,
skargi kasacyjnej powoda od wyroku Sądu Okręgowego w T.
z dnia 20 października 2016 r.,

**uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę Sądowi
Okręgowemu w T. do ponownego rozpoznania, pozostawiając
temu Sądowi rozstrzygnięcie o kosztach postępowania
kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Sąd Rejonowy w M. wyrokiem z dnia 18 lutego 2016 r. oddalił powództwo M.J. skierowane przeciwko D.J. o ustanowienie rozdzielności majątkowej małżeńskiej.

Rozstrzygnięcie to oparł na ustaleniu, że strony zawarły związek małżeński w dniu 11 czerwca 1994 r., który został rozwiązany przez rozwód wyrokiem Sądu Okręgowego w T. z dnia 14 stycznia 2016 r., który uprawomocnił się z dniem 5 lutego 2016 r. W okresie wspólnego pożycia małżonków powód przez ok. 20 ostatnich lat pracował i przebywał w Holandii. Z czasem na tle rozłąki i kosztów utrzymania między stronami dochodziło do nieporozumień. W 2011 r. pozwana dysponowała pełnomocnictwem powoda do podpisywania dokumentów i jego reprezentacji przed organami administracji i sądami w związku z prowadzoną przez powoda działalnością gospodarczą. Od 2012 r. należności z tytułu kredytu, zadłużenia karty kredytowej, które do tej pory regulowała pozwana, zaczęły opłacać inne osoby. W 2014 r. strony poróżniły się na tyle, że powód w okresach pobytu w Polsce mieszkał u swojej matki.

Na tle tych ustaleń Sąd Rejonowy, odnosząc się do treści art. 52 § 1 k.r. i op., wskazał, że, poza sytuacjami pociągającymi za sobą naruszenie lub poważne zagrożenie interesu majątkowego jednego z małżonków i z reguły także dobra rodziny takimi jak : trwonienie majątku, hazard, ryzykowne operacje finansowe ważnym powodem ustanowienia rozdzielności majątkowej może też być faktyczne rozłączenie małżonków, zwłaszcza o charakterze długotrwałym. W dalszej części uzasadnienia Sąd pierwszej instancji podjął się rozważań na temat wzajemnego stosunku pomiędzy żądaniem z art. 52 § i 2 k.r. i op. a orzeczeniem rozwodu i uznał, iż żądanie orzeczenia rozdzielności majątkowej (w tym z datą wsteczną) jest niezasadne, ponieważ pozostaje w sprzeczności prawnej z istniejącą już z mocy prawa rozdzielnością majątkową, powstałą pomiędzy stronami z dniem wydania prawomocnego orzeczenia rozwiązującego małżeństwo przez rozwód. Na poparcie swego stanowiska Sąd Rejonowy przytoczył podobny pogląd wynikający z uchwały Sądu Najwyższego z dnia 10 lutego 1982 r. (sygn. akt III CZP 68/81).

Wyrokiem z dnia 20 października 2016 r. Sąd Okręgowy w T. oddalił apelację powoda wniesioną od wyroku Sądu pierwszej instancji.

Sąd Okręgowy podtrzymał dotychczasowe ustalenia faktyczne. Oceniał, że Sąd pierwszej instancji rozpoznał istotę sprawy albowiem uznał, iż brak jest „ważnych powodów” po stronie małżonków, które usprawiedliwiłyby orzeczenie rozdzielności majątkowej. Podzielając stanowisko Sądu Rejonowego podniósł, że sama separacja, czy osobne zamieszkanie nie stanowią podstawy do orzeczenia rozdzielności majątkowej z datą wsteczną, skoro przedmiotowa rozdzielność ze swej istoty ma aspekt majątkowy, który powinien mieć przełożenie na naruszenie lub zagrożenie, także interesów majątkowych rodziny czy w węższym jej rozumieniu samych małżonków.

Jednocześnie Sąd Okręgowy uznając brak ważnych powodów do orzeczenia rozdzielności majątkowej za zasadniczą przyczynę oddalenia powództwa i apelacji, odniósł się do kwestii zgłoszenie roszczenia o ustanowienie rozdzielności majątkowej z datą wsteczną w sytuacji wcześniejszego prawomocnego orzeczenia rozwodu. Uznał, że późniejsze (wobec wymienionej uchwały Sądu Najwyższego) judykaty nie usunęły wątpliwości w tym zakresie. Ostatecznie Sąd Okręgowy przyjął, że na dzień orzekania w pierwszej instancji dochodzący roszczenia były małżonek nie ma legitymacji do żądania ustanowienia rozdzielności majątkowej na podstawie art. 52 § 1 i 2 k.r.i op.

Powód wniósł skargę kasacyjną od wyroku Sądu drugiej instancji opartą na obu podstawach wymienionych w art. 398³ § 1 k.p.c. Zarzucił w niej naruszenie art. 328 § 2 k.p.c. w zw. z art. 391 § 1 k.p.c. przez wskazanie w uzasadnieniu stanowiska Sądu pierwszej instancji niezgodnie z faktycznie zajęтым w sprawie przez ten Sąd stanowiskiem, co mogło mieć wpływ na wynik sprawy przez fakt dokonania oceny wniesionej apelacji przy nieprawidłowo ustalonych przyczynach rozstrzygnięcia podjętego przez Sąd pierwszej instancji. Powód, w ramach prawa materialnego zarzucił naruszenie art. 52 § 1 i 2 k.r. i op. przez jego błędną wykładnię polegającą na przyjęciu, iż prawomocne rozwiązanie małżeństwa stron wyłącza dopuszczalność orzekania przez Sąd na podstawie art. 52 § 2 k.r. i op. o ustanowieniu rozdzielności majątkowej z dniem wcześniejszym niż data

wytoczenia powództwa, nawet jeśli powództwo o ustanowienie rozdzielności zostało wniesione jeszcze w trakcie trwania małżeństwa stron.

Na tych podstawach powód wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy do ponownego Sądowni Okręgowemu w T..

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Słusznie podnosi się w skardze kasacyjnej, iż jedynym powodem oddalenia powództwa przez Sąd pierwszej instancji był brak materialnej legitymacji po stronie powoda. Wprawdzie na tym etapie postępowania Sąd Rejonowy poczynił ustalenia faktyczne zmierzające do szerszej oceny żądania w kontekście spełnienia przesłanek ustanowienia rozdzielności majątkowej, to jednak nie wyciągnął na ich podstawie żadnych wniosków, a skoncentrował się jedynie na uprawnieniu powoda do zgłoszenia takiego żądania w związku z rozwiązaniem małżeństwa stron. Nie dostrzegł tego Sąd drugiej instancji przyjmując, iż Sąd Rejonowy dokonał także analizy innych, przewidzianych w art. 52 § 1 i 2 k.r. i op. okoliczności mogących usprawiedliwiać orzeczenie rozdzielności majątkowej i także na tej podstawie oddalił powództwo.

W ten sposób doszło do istotnej rozbieżności pomiędzy częścią historyczną uzasadnienia Sądu drugiej instancji a faktyczną treścią uzasadnienia Sądu pierwszej instancji, co przeniosło się dalej na afirmującą ocenę, niezgodnego z rzeczywistym stanem rzeczy, stanowiska Sądu pierwszej instancji. Przypisanie temu sądowi dokonania subsumpcji, a dalej rozpoznania istoty sprawy, stanowi naruszenie art. 328 § 2 k.p.c., które mogło mieć istotny wpływ na wynik sprawy chociażby dlatego, że powód w apelację skoncentrował się wyłącznie na zarzutach dotyczących rzeczywistej przyczyny oddalenia powództwa w pierwszej instancji związanej z wydaniem wyroku rozwodowego i utraty przez niego legitymacji czynnej.

Nie zasługuje na aprobatę wyrażony przez Sąd pierwszej instancji i zaakceptowany w drugiej instancji na tle art. 52 § 1 i 2 k.r. i op. pogląd, że orzeczenie rozwodu przed zamknięciem rozprawy w sprawie o ustanowienie rozdzielności majątkowej wyłącza uwzględnienie tego żądania z powodu utraty legitymacji przez dotychczasowego małżonka. Niewątpliwie istniejąca

między małżonkami wspólność ustawowa ustaje także z chwilą uprawomocnienia się wyroku rozwodowego. Niemniej jednak, mogą zdarzyć się takie sytuacje, że przed rozwiązaniem małżeństwa majątek wspólny przestaje służyć realizacji celów małżeństwa. Dlatego w ustawie wprost (art. 52 § 2 k.r. i op.) dopuszcza się możliwość wcześniejszego ustanowienia rozdzielności majątkowej.

Jednocześnie w orzecznictwie ugruntowało się ostatecznie stanowisko dopuszczające orzeczenie o zniesieniu wspólności majątkowej z datą wsteczną, także po prawomocnym rozwiązaniu małżeństwa, jeżeli powództwo o zniesienie wspólności zostało wytoczone przed uprawomocnieniem się wyroku rozwodowego (poza przytoczonymi przez Sąd drugiej instancji uchwałami Sądu Najwyższego z dnia 5 listopada 1993 r., III CZP 151/93 nie publ. oraz z dnia 14 kwietnia 1994 r. III CZP 44/94, OSNC 1994, nr 10, poz. 190 zob. uzasadnienie uchwały Sądu Najwyższego z dnia 30 maja 1996 r. III CZP 54/96, OSNC 1996, nr 10, poz. 130 oraz wyroki z dnia 11 grudnia 2008 r., II CSK 371/08, OSNC 2009, nr 12, poz. 171 i z dnia 24 lutego 2017 r., IV CSK 224/16, nie publ.).

Sąd Najwyższy w składzie rozpoznającym skargę kasacyjną powoda podziela to stanowisko. Wobec tego, nie może usprawiedliwiać oddalenia powództwa o ustanowienie rozdzielności majątkowej z datą wcześniejszą, wniesienie pozwu po wydaniu wyroku rozwodowego, ale przed jego uprawomocnieniem. Taką podstawę mógłby stanowić brak „ważnych powodów” ustanowienia rozdzielności majątkowej na podstawie art. 52 § 1 k.r. i op.

Sąd Okręgowy podjął się wprawdzie oceny żądania pod tym kątem, ale w ramach tej oceny poczynił dodatkowe ustalenia faktyczne, nie wskazując dowodów, na których się oparł. Odwołał się jedynie do bliżej nieokreślonych „okoliczności sprawy”, z których miałyby wynikać, że pomimo osobnego regulowania własnych zobowiązań przez powoda, poczynając od dnia 1 stycznia 2012 r. „małżonkowie nadal normalnie funkcjonowali, wywiązywali się ze swych zobowiązań majątkowych, posiadali płynność finansową czy zdolność kredytową, nikt z małżonków swym działaniem nie doprowadzał do zadłużenia współmałżonka, żadne egzekucje komornicze nie toczyły się z udziałem stron, potrzeby rodziny były zabezpieczone”

Przepis art. 328 § 2 k.p.c. ma - na podstawie odesłania unormowanego w art. 391 § 1 k.p.c. - odpowiednie zastosowanie w postępowaniu przed sądem drugiej instancji. Zakres tego zastosowania zależy jednak od treści wydanego orzeczenia, albowiem inne wymagania będą stawiane orzeczeniu oddalającemu apelację, a inne orzeczeniu reformatoryjnemu (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 10 listopada 1998 r., III CKN 729/98; OSNC 1999, nr 4, poz. 83).

Powszechnie przyjmuje się, że skoro postępowanie apelacyjne jest merytorycznym sądzeniem sprawy, to orzeczenie tego sądu musi opierać się na jego własnych i samoistnych ustaleniach zarówno faktycznych, jak i prawnych. W literaturze i orzecznictwie wskazuje się, że do konstrukcji uzasadnienia orzeczenia co do istoty sprawy sądu drugiej instancji ma, na podstawie art. 391 k.p.c., odpowiednie zastosowanie art. 328 § 2 k.p.c., w szczególności, gdy chodzi o podstawę faktyczną tego orzeczenia. W judykaturze utrwalony jest pogląd, że jeżeli sąd drugiej instancji podziela stanowisko sądu pierwszej instancji w tym zakresie, to treść tej części uzasadnienia może ograniczyć się do stwierdzenia, iż przyjmuje jego ustalenia i wnioski, jako swoje. Jest rzeczą oczywistą, że w takim wypadku uzasadnienie sądu drugiej instancji musi zawierać ustalenia i wnioski sądu pierwszej instancji.

Sytuacja wygląda inaczej, gdy sąd drugiej instancji dokonuje uzupełnienia materiału dowodowego lub też dokonuje odmiennej oceny już przeprowadzonych a następnie zmienia ustalenia faktyczne. Wówczas konieczne jest przedstawienie w uzasadnieniu wyroku wywodu zawierającego pełną ocenę dowodów, z którego to uzasadnienia będzie wynikać całość (odmiennej) podstawy faktycznej rozstrzygnięcia (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 30 września 2009 r., V CSK 95/09, nie publ.).

Konsekwencją dotychczasowych uchybień dotyczących braku podstaw do oddalenia powództwa ze względu na brak legitymacji materialnej czynnej oraz dotyczących zachowania wymagań stawianych uzasadnieniu wyroku jest konieczność uwzględnienia skargi kasacyjnej na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. Skoro, bowiem sąd kasacyjny nie może ocenić prawidłowości

rozstrzygnięcia sprawy, to nie może też przyjąć, że nieuzasadnione są podniesione przez skarżącego zarzuty w ramach przytoczonych w skardze kasacyjnej podstaw.

Nie mniej jednak wzgląd na ekonomię procesową usprawiedliwia ogólne odniesienie do zarzutów dotyczących naruszenia art. 52 § 1 i 2 k.r. i op.

Wstępnie trzeba podnieść, iż nie każda postać separacji faktycznej (podobnie jak nie każda postać „życia w rozłączeniu” rozumieniu art. 52 § 2 k.r. i op. w brzmieniu obowiązującym od dnia 20 stycznia 2005 r., ze względu na wprowadzenie instytucji separacji w art. 61¹ i nast. k.r. i op.) może stanowić ważny powód ustanowienia rozdzielności majątkowej (zob. m.in. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 7 stycznia 2000 r., II CKN 385/99 oraz II CKN 662/98, nie publ.). Wspólność majątkowa jest przypisaną małżeństwu jego cechą ustrojową. Stąd też orzeczenie jej zniesienia może nastąpić tylko w okolicznościach wyjątkowych, a w żadnym wypadku nie wcześniej niż w dniu, w którym aktualnie staje się ustalenie istnienia ważnych powodów w rozumieniu art. 52 § 1 k.r.o. (por. wyrok SN z dnia 24 maja 1995 r., I CKN 61/94, OSP 1995/4/96). Ocena tych okoliczności przez Sąd zależy każdorazowo od konkretnych okoliczności faktycznych.

W dotychczasowym orzecznictwie Sądu Najwyższego dominuje pogląd, że długotrwała faktyczna separacja może usprawiedliwiać ustanowienie rozdzielności majątkowej przez sąd, jeżeli ten stan rzeczy uniemożliwia współdziałanie w zarządzaniu majątkiem wspólnym (zob. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 4 czerwca 2004 r., III CK 126/03, nie publ.; z dnia 4 grudnia 2000 r., I CKN 320/00, nie publ.; z dnia 4 listopada 2004 r., V CSK 215/04, nie publ.; z dnia 15 grudnia 2000 r., IV CKN 200/00, nie publ.; z dnia 26 stycznia 2000 r. III CKN 585/98, nie publ.), pociąga za sobą naruszenie lub poważne zagrożenie interesu majątkowego jednego z małżonków (zob. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 31 stycznia 2003 r., IV CKN 1710/00, nie publ.; z dnia 20 czerwca 2000 r., III CKN 287/00, nie publ.) lub też skutkuje trwałym zerwaniem wszelkich stosunków majątkowych i brakiem możliwości podejmowania wspólnych decyzji

gospodarczych (wyroki Sądu Najwyższego z dnia 14 stycznia 2005 r., III CK 112/04, nie publ.; z dnia 11 grudnia 2008 r., II CSK 371/08, OSNC 2009, nr 12, poz. 1710). Jednocześnie zwraca się uwagę, że wykładnia tego pojęcia nie może być oderwana od stosunków społeczno - gospodarczych, a zwłaszcza aktywności w sferze prowadzonej (przez obojga małżonków lub jednego z nich) działalności gospodarczej w ramach konstytucyjnie zagwarantowanej wolności gospodarczej (por. uzasadnienie uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 25 marca 1994 r., III CZP 182/93 - OSNC 1994, nr 7-8, poz. 146; wyrok z dnia 23 lutego 2001 r., II CKBN 398/00, nie publ.).

Z tych wszystkich względów Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. orzekł jak wyżej.

kc

jw